

Muutosohjelman valmisteluun liittyvät lausunnot

Kainuun hyvinvointialue on pyytänyt lausuntoja valmisteilla olevasta hyvinvointialuestrategiaan liittyvästä muutosohjelmasta.

Avoimeen lausuntopyyntöön oli mahdollista vastata 20.4.–4.5.2025 sähköisen lomakkeen, Otakantaa.fi-palvelun kautta tai hyvinvointialueen kirjaamon kautta. Hyvinvointialueen henkilöstölle tiedotettiin sekä henkilökohtaisesti että intranetin kautta erillisestä lausuntomahdollisuudesta, joka päättyi 4.5.

Aluevaltuuston valiokunnille, hyvinvointialueen vaikuttamistoimielimille, Kainuun kunnille ja Kainuun liitolle sekä Kainuun järjestöasiain neuvottelukunnalle (jäsenilleen välitettäväksi) esitettiin erillinen lausuntopyyntö, joka päättyi 8.5.

Lausuntopyyntöön saatiin seuraavat vastaukset:

- Otakantaa.fi-vastaukset ja muut avoimet lausunnot (N=13)
- Henkilöstö (N= 15)
- Järjestöt:
 - o Kainuun yrittäjät, Suomen kuurosokeat ry, Invalidiliitto ry, KAVE-hanke - Kajaanin työvoimayhdistys ry, Kainuun psykologiyhdistys ry
- Kunnat (Sotkamo, Kuhmo, Puolanka, Paltamo, Ristijärvi, Hyrynsalmi, Suomussalmi)
- Kainuun liitto
- Vaikuttamistoimielimet (vammaisneuvosto; vanhusneuvosto)
- Aluevaltuuston valiokunnat (Ikäihmisten ja vammaisten; työikäisten; lasten, nuorten ja lapsiperheiden)

Lausuntojen tiivistelmä

Lausuntokierroksella muutosohjelmaa pidetään lähtökohdiltaan strategisesti perusteltuna ja välttämättömänä vastauksena Kainuun hyvinvointialueen taloudellisiin, väestöllisiin ja henkilöstöön liittyviin haasteisiin.

Lausunnoissa tunnistetaan laajasti, että nykytilanne edellyttää muutoksia palvelurakenteeseen ja toimintatapoihin, eikä palveluja voida kehittää entisin keinoin.

Lausunnoissa korostuu vahva yhteinen hyväksyntä strategisille painotuksille, erityisesti:

- ennaltaehkäisylle ja varhaiselle tuelle
- toimintakyvyn vahvistamiselle
- yhteistyölle kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa
- palvelujen vaikuttavuuden ja kustannustehokkuuden parantamiselle.

Samalla lausunnot tuovat esiin, että strateginen suunta on oikea, mutta toimeenpano edellyttää täsmennyksiä. Erityisesti kaivataan palvelujen konkreettista kuvausta, palveluverkon periaatteita, ja toimeenpanon aikatauluja. Strategisten tavoitteiden rinnalle tarvitaan selkeä kuva siitä, mitä muutokset tarkoittavat asukkaiden ja henkilöstön arjessa.

Toinen keskeinen huoli koskee lähipalvelujen tosiasiallista saavutettavuutta ja alueellista yhdenvertaisuutta. Digitaaliset ja liikkuvat palvelut nähdään tärkeinä kehittämiskohteina, mutta lausunnoissa todetaan, etteivät ne voi korvata fyysisiä lähipalveluja kaikille asiakasryhmille.

Huoli kohdistuu siihen, että digitaalisista palveluista voisi muodostua käytännössä ensisijainen tai ainoa asiointikanava ryhmille, joilla ei ole riittäviä digivalmiuksia, laitteita tai toimintakykyä. Lausunnoissa esitetään näiden rinnalle vaihtoehtoisia asiointitapoja, tuettua asiointia ja henkilökohtaista kohtaamista.

Ennaltaehkäisyn ja varhaisen tuen painotusta pidetään kannatettavana, mutta ne on pystyttävä kytkemään resursointiin ja toimiviin palveluketjuihin.

Useissa lausunnoissa korostetaan, että ennen merkittäviä palvelurakennemuutoksia tehdään ennakkolliset vaikutusarvioinnit asukkaiden, henkilöstön, talouden ja alueellisen yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Tämän nähdään olevan edellytys muutosten hyväksyttävyydelle ja luottamukselle.

Henkilöstöön liittyen korostuvat huoli kuormituksesta, sairauspoissaoloista ja muutosten toteutettavuudesta. Työkykyjohtamista, henkilöstön osallistumista ja kokemustiedon hyödyntämistä pidetään välttämättöminä muutosohjelman onnistumiselle. [

Lausunnoissa tuodaan myös esiin, että palveluratkaisut vaikuttavat suoraan alueen elinvoimaan, työllisyyteen, vetovoimaan ja arjen turvallisuuteen. Palveluverkkoa koskevat ratkaisut nähdään siten paitsi sote-kysymyksinä myös laajemmin aluekehitystä koskevinä valintoina.

1. Avoimet lausunnot

Yhteenveto Otakantaa -vastauksista ja muista avoimista lausunnoista

Otakantaa.fi -palvelun vastaukset tuovat esiin asukas- ja sidosryhmäpalautetta, jossa korostuvat huoli palvelujen saavutettavuudesta, digitalisaation painotuksista sekä päätöksenteon avoimuudesta. Aineisto täydentää virallisia launustoja nostamalla esiin arjen kokemuksia ja käytännön vaikutuksia.

Avoimet lausunnot korostavat saavutettavuuden ja osallisuuden teemaa eri näkökulmista. Näiden käytännön toteuttamista on parannettava ja yhteistyötä eri toimijoiden kanssa tehostettava.

Myös strategisten tavoitteiden ja muutosten kuvausta pitää selkeyttää, jotta kieli ei jää vaikeaselkoiseksi.

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelman lähtökohta (talouden realiteettien tunnistaminen) ymmärretään.
- Ennaltaehkäisyn, varhaisen tuen ja hyvinvoinnin edistämisen painotus nähdään periaatteessa oikeansuuntaisena.
- Yhteistyön lisääminen kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa saa tukea.

Kriittisiä huomioita

- Palvelujen keskittäminen herättää huolta yhdenvertaisuudesta ja alueellisesta saavutettavuudesta, erityisesti kehyskunnissa.
- Digitalisaation "ensisijaisuus" koetaan ongelmalliseksi: kaikki eivät pysty tai halua asioida digitaalisesti, ja vaihtoehtokanavat koetaan välttämättömmiksi.
- Huoli siitä, että muutokset valmistellaan etäällä arjen toiminnasta, ilman asukkaiden näkökulmaa.

Kehittämisehdotuksia

- Selkeytetään muutosten näkyvyyttä asukkaalle: mitä palvelua saa, missä ja millä tavalla.
- Täsmennetään digitaalisuuden vaihtoehtoisuutta palvelukanavien periaatteena.
- Vahvistetaan lähipalvelujen ja liikkuvien palvelujen roolia alueilla, joissa etäisyydet ovat pitkiä.
- Parannetaan päätöksenteon avoimuutta ja viestintää: perustelut, vaikutukset ja aikataulut esiin ajoissa.
- Hyödynnetään järjestöjä ja paikallisyhteisöjä konkreettisesti palveluohjauksessa ja tiedonvälityksessä.

2. Henkilöstölausunnot

Yhteenveto henkilöstölausunnoista

Henkilöstölausunnoissa muutosohjelmaa tarkastellaan ennen kaikkea työn arjen, kuormituksen, palvelujen toimivuuden ja henkilöstön vaikutusmahdollisuuksien näkökulmasta.

Talouden realiteetit tunnustetaan, mutta samalla huoli siitä, että muutokset toteutetaan liian ylätasoisesti ja työntekijöiden kokemustietoa hyödyntämättä. Henkilöstö tuo esiin myös toteutettavuus- ja riskinäkökulmaa, joka ei korostu strategiatason linjauksissa.

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelman tavoite ennaltaehkäisyn ja varhaisen tuen vahvistamisesta saa tukea.
- Yhteistyön lisääminen kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa nähdään tarpeellisena.
- Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet (luottamus, avoimuus, yhteistyö) koetaan oikeansuuntaisiksi.
- Digipalvelujen hyödyntäminen hyväksytään tukevana välineenä, kun ne täydentävät muuta palvelua.

Kriittisiä huomioita

- Huoli työkuormituksesta ja henkilöstön jaksamisesta erityisesti mitoituksen ja ajankäytön osalta tai, että ennaltaehkäisyn ja uudet tehtävät toteutetaan ilman lisäresurssia.
- Digitalisaatiossa pelätään riskiä kohtaamisen vähentymisestä tai sen soveltumattomuudesta kaikille asiakkaille
- Palvelujen keskittämisen arvioidaan lisäävän matkатыötä ja heikentävän sekä henkilöstön että asiakkaiden arkea.
- Työntekijät kokevat, että heidän asiantuntemustaan tulisi hyödyntää enemmän muutosten valmistelussa.

Kehittämisehdotuksia

- Muutosten suunnittelussa ja toimeenpanossa lisättävä osallistavaa henkilöstöyhteistyötä.
- Muutoksiin kytkettävä myös resursointi (aika, henkilöstö, työn organisointi).
- Työhyvinvoinnin seurannan ja työkykyjohtamisen tulee johtaa konkreettisiin muutoksiin.

3. Järjestölausunnot

Yhteenveto yrittäjien lausunnosta

Kainuun yrittäjien lausunto keskittyy erityisesti elinvoimaan, yritysvaikutuksiin ja palvelujen järjestämistapoihin. Näkemyksen mukaan hyvinvointialueen taloudellisesta haasteista huolimatta, säästöjen ja muutosten ei tule heikentää markkinoiden toimivuutta, palvelujen saatavuutta tai alueen yritystoimintaa.

Yrittäjien näkökulmasta muutosohjelman riskinä on, että sinänsä hyvät strategiset tavoitteet voivat heikentää alueen elinvoimaa pidemmällä aikavälillä.

Myönteisiä havaintoja

- Talouden tasapainottamisen ja alueen muut haasteet todetaan perustelluiksi.
- Yhteistyön ja kumppanuuksien merkitystä korostetaan osana hyvinvointialueen toimintaa.
- Digitaalisuuden ja uusien toimintamallien hyödyntäminen nähdään mahdollisuutena, jos se tehdään avoimesti ja markkinaehtoisesti.

Kriittisiä huomioita

- Muutosten vaikutuksia elinvoimaan, työpaikkoihin ja markkinoihin ei ole riittävästi analysoitu, ja yritysvaikutusten arviointia esitetään hyödynnettäväksi.
- Monituottajamalli jää epäselväksi ja muutosohjelman kirjaukset painottuvat omaan tuotantoon ilman läpinäkyvää vertailua.
- Hankintaprosessien ja sopimusten ohjaus tulisi näkyä vahvemmin myös muutosohjelmassa.
- Hyvinvointialueen ratkaisut voivat vaikuttaa myös yksityisen sektorin työvoiman saatavuuteen.

Kehittämisehdotuksia

- Muutoksissa on huomioitava tuotantotapaneutraalius ja täsmennettävä yritys- ja elinvoimavaikutusten arviointia.
- Päätöksenteon tueksi on kehitettävä yhtenäistä kustannuslaskentaa, joka tekee näkyväksi ja vertailtavaksi myös oman tuotannon todelliset kustannukset.
- Hankinnoissa tulee vahvistaa ennakoivaa markkinavuoropuhelua ja yritysten osallistumismahdollisuuksia.

Yhteenveto muiden järjestöjen lausunnoista

Muiden järjestöjen lausunnoissa muutosohjelmaa tarkastellaan ensisijaisesti yhteiskunnallisen yhdenvertaisuuden, saavutettavuuden ja haavoittuvien ryhmien näkökulmasta. Järjestöt pitävät myönteisenä ennaltaehkäisyn, varhaisen tuen, osallisuuden ja yhteistyön korostamista sekä kumppanuuksia osana palvelujärjestelmää. Samalla ne kokevat, että muutosohjelma jää monin osin liian yleiselle tasolle, eikä järjestöjen rooli tai palvelujen käytännön toteutus hahmotu riittävän konkreettisesti.

Lausunnoissa korostuu huoli siitä, että digipalvelujen painottaminen voi lisätä eriarvoisuutta, ellei rinnalla turvata saavutettavia vaihtoehtoisia asiointitapoja ja huomioida erityisryhmien tarpeita.

Esteettömyys, selkeä kieli, täsmälliset kohderyhmämäärittelyt sekä vaikutusarviointit ennen rakenteellisia muutoksia nousevat keskeisiksi. Järjestöt painottavat, ettei perustason palveluja – erityisesti mielenterveys-, kuntoutus- ja psykologipalveluja – tule heikentää ilman toimivia korvaavia rakenteita, ja että ennaltaehkäisevän työn resurssit ja vastuut on avattava selkeästi toimeenpanovaiheessa.

Suomen Kuurosokeat ry

Myönteisiä havaintoja

- Osallisuuden ja yhteistyön korostaminen nähdään tärkeänä ja oikeansuuntaisena.
- Kumppanuuksien merkitys hyvinvointialueen tehtävien tukemisessa tunnustetaan.
- Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen tuen painotus on periaatteellisesti hyvä.

Kriittisiä huomioita

- Muutosohjelman kieli koetaan vaikeaselkoiseksi.
- Digipalvelujen painotus on ongelmallinen ryhmille, joille digi ei ole saavutettavaa.
- Viittomakieli- ja muiden erityistarpeiden huomiointi ei ole riittävän näkyvää.

Kehittämisehdotuksia

- Kohderyhmälisäyksiin tulee lisätä vammaiset henkilöt.
- Digipalvelujen rinnalle on varmistettava saavutettavat vaihtoehtoiset asiointitavat.
- Käsitteet ja kohderyhmät on määriteltävä täsmällisemmin.

Kainuun KAVE -hanke (Kainuun Työvoimayhdistys ry)

Myönteisiä havaintoja

- Ennaltaehkäisyn ja varhaisen tuen vahvistaminen nähdään erittäin tärkeänä.
- Järjestöjen ja kumppaneiden merkitys palvelujärjestelmän tukena tunnustetaan.
- Yhteistoiminnan vahvistamisen tavoite on oikeansuuntainen.

Kriittisiä huomioita

- Muutosohjelma jää osin yleiselle tasolle.
- Järjestöjen rooli jää periaatteelliseksi.
- Heikoimmassa asemassa olevien palveluiden saavutettavuus voi jäädä heikoksi.

Kehittämisehdotuksia

- Järjestöyhteistyö on kuvattava konkreettisemmin.
- Tarve matalan kynnyksen palveluille.
- Ennaltaehkäisevän työn resurssit ja vastuut tulee avata selkeästi.

Invalidiliitto ry

Myönteisiä havaintoja

- Osallisuuden vahvistaminen ja yhteistyö nähdään tärkeinä periaatteina.
- Ennaltaehkäisevän työn merkitys tunnustetaan osaksi kestävästä palvelurakennetusta.
- Kumppanuuksien hyödyntäminen palvelujärjestelmässä saa tukea.

Kriittisiä huomioita

- Esteettömyyttä ja saavutettavuutta vahvistettava systemaattisesti muutosohjelmassa.
- Digipalvelujen korostaminen voi sulkea erityisryhmiä palvelujen ulkopuolelle.
- Häiriö- ja poikkeustilanteisiin varautumisessa huomioitava myös vammaisten henkilöiden tarpeet.

Kehittämisehdotuksia

- Esteettömyys ja saavutettavuus on kirjattava läpileikkaavaksi periaatteeksi.
- Digipalvelujen rinnalle on määriteltävä vaihtoehtoiset asiointitavat, ml. saavutettavat palaute- ja osallistumisjärjestelmät.
- Myös hyvinvointia ja terveyttä edistäviä palveluja on järjestettävä ja tarjottava yhdenvertaisesti ja esteettömästi.

Kainuun psykologiyhdistys

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelma tunnistaa realistisesti Kainuun hyvinvointialueen taloudellisen tilanteen ja uudistamistarpeen, mutta lausunnossa ei varsinaisesti nosteta esiin erityisiä kannatettavia seikkoja.

Kriittisiä huomioita

- Esitys perheneuvoloiden toiminnan painottamisesta jatkossa kasvatus- ja perheneuvontaan voi vaarantaa perustason lasten ja nuorten psykologipalvelut Kainuussa.
- Erikoissairaanhoidon painottuvat palvelut heikentäisivät hoidon oikea-aikaisuutta ja hoitopolkujen toimivuutta ja lisäksi kustannuksia.
- Ennen rakenteellisia muutoksia on tehtävä vaikutusarviot, joka huomioi hoidon tarpeen siirtymisen, kustannukset ja palvelujen saatavuuden.

Kehittämisehdotuksia

- Perheneuvoloista ei tule poistaa psykologipalveluja ilman toimivaa, etukäteen määriteltyä korvaavaa rakennetta.
- Muutosohjelmaan tulee kirjata psykologipalvelujen kokonaisuus ja niiden rooli hoitopolkujen varhaisessa vaiheessa.
- Jatkovalmistelua on tehtävä yhteistyössä alueen psykologien ja asiantuntijoiden kanssa.

4. Vaikuttamistoimielinten lausunnot

Vaikuttamistoimielinten lausunnoissa muutosohjelmaa pidetään lähtökohdiltaan strategisesti perusteltuna, ja sen painotuksia osallisuuteen, ennaltaehkäisyyn, yhteistyöhön ja toimintakyvyn tukemiseen pidetään oikeansuuntaisina.

Digitalisaatio nähdään mahdollisuutena palvelujen saavutettavuuden ja turvallisuuden parantamisessa, samoin omahoitaja- ja omalääkärimallit sekä ikäneuvolatoiminta koetaan myönteisinä keinoina vahvistaa hoidon jatkuvuutta ja ennaltaehkäisyä. Henkilöstön roolia ja työkykyjohtamista pidetään keskeisinä edellytyksinä muutoksen onnistumiselle.

Samalla lausunnoissa korostuu huoli siitä, että talouden tasapainottaminen tai palvelujen keskittäminen ei saa lisätä eriarvoisuutta tai heikentää vammaisten ja ikäihmisten palveluja. Digipalvelut eivät saa muodostua ainoaksi asiointikanavaksi, vaan rinnalle edellytetään saavutettavia vaihtoehtoja, digituen järjestämistä ja henkilökohtaista kohtaamista.

Vaikuttamistoimielimet painottavat, että muutosten vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin on arvioitava ennakolta, vastuun lisääminen on sidottava asiakkaan todellisiin voimavaroihin ja että lähi- ja ympärivuorokautiset palvelut, kuljetusratkaisut sekä arjen turvallisuus on turvattava koko Kainuussa. Lisäksi korostetaan yksinäisyyden ehkäisyä, henkilöstön saatavuuden ja pitovoiman vahvistamista sekä avointa viestintää luottamuksen ja turvallisuuden tunteen lisäämiseksi.

Yhteenveto vammaisneuvoston lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Vammaisneuvosto pitää muutosohjelmaa strategisesti perusteltuna.
- Neuvosto tunnistaa ja kannattaa tavoitteita, joilla lisätään asiakkaiden osallisuutta ja omaa toimijuutta.
- Digitalisaation nähdään tarjoavan mahdollisuuksia palvelujen saavutettavuuden parantamiseen, turvallisuuden vahvistamiseen sekä kotiin vietävien palvelujen tueksi.
- Vammaisneuvosto pitää yhteistyöhön ja kumppanuuksiin perustuvaa toimintatapaa lähtökohtaisesti tärkeänä.
- Toimintakulttuurin muutosta pidetään mahdollisena, kun se perustuu avoimeen viestintään ja henkilöstön osallistamiseen.
- Muutos nähdään myös mahdollisuutena, eikä palvelujen uudelleenjärjestäminen automaattisesti palvelujen heikentämisenä.

Kriittisiä huomioita

- Vammaisneuvosto painottaa, että talouden tasapainottaminen ei saa johtaa vammaisten henkilöiden palvelujen heikentymiseen tai eriarvoisuuden lisääntymiseen.
- Muutosten vaikutukset heikommassa asemassa oleviin ryhmiin tulee huomioida jo valmisteluvaiheessa.
- Asiakkaiden vastuun lisääminen edellyttää aina arviota siitä, kykenevätkö asiakkaat suoriutumaan lisääntyvästä vastuusta.
- Vammaisia henkilöitä ei saa jättää yksin asioiden hoidossa.
- Digipalvelut eivät saa muodostua ainoaksi asiointikanavaksi, vaan vaihtoehtoiset palvelumuodot on turvattava.
- Palveluverkkoa uudistettaessa vaikutukset vammaisiin henkilöihin on arvioitava erikseen.
- Tehtävien ja resurssien muutoksissa on varmistettava palvelujen turvallisuus ja laatu.
- Toimintakulttuurin muutos ei onnistu ilman riittävää vuorovaikutusta ja henkilöstön mukaan ottamista.

Kehittämisehdotuksia

- Vammaisneuvosto esittää, että palveluverkkoa uudistettaessa arvioidaan erikseen vaikutukset vammaisiin henkilöihin.
- Digipalvelujen rinnalla on turvattava vaihtoehtoiset asiointitavat, eikä digipalveluista saa muodostua ainoa palvelukanava.
- Vastuun lisäämisen tulee aina perustua asiakkaan toimintakykyyn ja voimavaroihin.
- Ympärivuorokautiset palvelut ja lähipalvelut tulee turvata koko Kainuun alueella.
- Muutosohjelmaan esitetään konkreettisia suunnitelmia, joissa näkyvät eri-ikäisten vammaisten henkilöiden monimuotoiset palvelutarpeet sekä esteettömyys, myös digipalveluja kehitettäessä.
- Päivätoiminnan huomioimista pidetään tärkeänä osana vammaisten palvelukokonaisuutta.
- Lähipalveluina esitetään jokaiselle paikkakunnalle sotokeskus tai vähintään sotepalvelupiste peruspalveluineen, joita voidaan täydentää liikkuvilla palvelupisteillä.
- Yhteistyön tiivistämistä seurakuntien ja eri järjestöjen kanssa pidetään tarpeellisena.

Yhteenveto vanhusneuvoston lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Ikäneuvolatoiminnan käynnistämistä pidetään erittäin hyvänä ennakoivana ja ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä, joka tuottaa tietoa omasta terveydentilasta ja auttaa välttämään raskaita toimenpiteitä.
- Digitaalisten palvelujen käytön kehityssuuntaa pidetään hyvänä ja tarpeellisena osana palvelujen kehittämistä.
- Omahoitaja- ja omalääkärimallit nähdään erittäin myönteisinä, koska ne lisäävät turvallisuuden tunnetta ja luottamusta hoitoon pääsyyn silloin, kun tarve on.
- Kumppanuuksia ja laajaa yhteistyötä hyvinvointialueen, kuntien, järjestöjen ja seurakunnan kanssa pidetään tärkeänä hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi.
- Sitoutunut henkilöstö nähdään hyvinvointialueen keskeisenä voimavarana.
- Työkykyjohtamisen toimintamallien kehittämisen arvioidaan tuovan hyötyä johtamiseen.

Kriittisiä huomioita

- Ikääntyvän väestön heikko fyysinen kunto, terveydentilan ongelmat ja liikkumattomuus nähdään suurena haasteena, johon ohjelman on vastattava.
- Digipalvelujen osalta ongelmaksi koetaan osaamisen puute sekä se, että kaikilla ikäihmisillä ei ole tarvittavia laitteita.
- Keskittämisen nähdään uhkaavan palvelujen tasa-arvoista saatavuutta, ja todetaan, että keskittämällä täytyy olla rajat, jotta palvelut turvataan myös kauempana asuville.
- Ikäihmisten yksinäisyys koetaan merkittävänä ongelmana sekä huoli siitä, miten kotona asuvat yksinäiset vanhuksat tavoitetaan.
- Lausunnossa kuvataan konkreettisia arjen esteitä ikäihmisille, kuten ulkoilun vaikeus, heikko liikuntakyky, muistiongelmat sekä pelokkuus ja kokemus vankina olemisesta omassa kodissa.

Kehittämisehdotuksia

- Esitetään tarvetta laajemmalle ja tavoitteelliselle yhteistyölle eri toimijoiden kesken hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi sekä osallistumisen ja aktiivisuuden lisäämiseksi.
- Digipalvelujen rinnalle ja tueksi esitetään digiopastuksen järjestämistä sekä laitteiden saatavuuden parantamista ikäihmisille.
- Todetaan tarve liikuntaan ohjeistuksen lisäämiselle sekä ravitsemustiedon vahvistamiselle, koska terveellinen ja monipuolinen ravinto nähdään hyvän terveyden perustana.
- Palveluympäristön osalta esitetään kiertävien "kumipyöräpalveluiden" kehittämistä ratkaisuna palvelujen turvaamiseksi niille, jotka asuvat kauempana palvelupisteistä.

- Henkilöstöä koskien korostetaan henkilöstön saatavuuden ja erityisesti pitovoiman turvaamista.
- Tiedottamisen ja avoimen toiminnan vahvistamista esitetään turvallisuuden tunteen lisäämiseksi.

5. Aluevaltuuston valiokuntien lausunnot

Valiokuntien lausunnoissa muutosohjelmaa pidetään lähtökohdiltaan strategisesti perusteltuna ja tarpeellisena, ja sen painotuksia ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen, toimintakyvyn vahvistamiseen sekä yhteistyöhön arvioidaan oikeansuuntaisiksi kaikissa ikäryhmissä.

Neuvola-, opiskeluhuolto- ja perhepalveluketjut, ikäneuvolatoiminta sekä omahoitaja- ja omalääkärimallit nähdään keskeisinä keinoina parantaa hoidon jatkuvuutta, palvelujen vaikuttavuutta ja turvallisuutta. Valiokunnat korostavat myös kumppanuuksia kuntien, järjestöjen ja muiden toimijoiden kanssa sekä henkilöstön roolia ja työkykyjohtamisen merkitystä muutoksen onnistumiselle.

Samalla valiokuntien lausunnoissa nousee esiin huoli siitä, että muutosohjelma jää toimeenpanon ja palvelujen konkreettisen kuvauksen osalta liian yleiselle tasolle. Erityisesti lähipalvelujen asema, palvelujen alueellinen saavutettavuus ja eri asiakasryhmien yhdenvertaisuus edellyttävät täsmennyksiä. Digipalvelujen korostaminen nähdään riskinä, jos rinnalle ei turvata vaihtoehtoisia asiointitapoja ja riittävää tukea niille, joilla ei ole digivalmiuksia.

Valiokunnat painottavat, että muutosten vaikutukset haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin on arvioitava ennakoita ja henkilöstön kuormitus, mitoitus sekä palveluturvallisuus on huomioitava systemaattisesti.

Lausuntojen mukaan muutosohjelma edellyttää rinnalleen selkeämmän palveluverkkosuunnitelman, vaikutusarvioinnit sekä konkreettiset mittarit, jotta strategiset tavoitteet muuttuvat hallituksi ja yhdenvertaisiksi käytännön ratkaisuuksi.

Yhteenveto ikäihmisten ja vammaisten asioiden valiokunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelmaa pidetään strategisesti perusteltuna ja realistisena kokonaisuutena.
- Ennaltaehkäisyyn, toimintakyvyn tukemiseen ja kotona pärjäämisen vahvistaminen nähdään keskeisinä ja oikeansuuntaisina painoituksina.
- Monimuotoinen palveluympäristö (lähipalvelut, kotiin vietävät palvelut, digi) on hyvä lähtökohta ikäihmisten ja vammaisten palveluille.
- Kumppanuuksien ja yhteistoiminnan korostamista kuntien, järjestöjen, seurakuntien ja muiden toimijoiden kanssa pidetään tärkeänä.
- Digitalisaation mahdollisuudet saavutettavuuden ja turvallisuuden tukena tunnustetaan.
- Omaishoito, perhehoito ja kuntoutus nähdään merkittävinä keinoina vähentää raskaampien palvelujen tarvetta.
- Työkykyjohtamisen kehittämistä pidetään välttämättömänä palvelujen laadun ja turvallisuuden turvaamiseksi.
- Avoimen ja vuorovaikutteisen viestinnän merkitystä muutoksen onnistumiselle korostetaan.

Kriittisiä huomioita

- Yhdenvertaisuuden ja saavutettavuuden toteutuminen ei ole riittävän konkreettisesti varmistettu toimeenpanossa.
- Muutosten vaikutuksia ikäihmisiin, vammaisiin ja muihin haavoittuvassa asemassa oleviin ryhmiin ei ole riittävästi arvioitu ennakoita.

- Riski siitä, että digitalisaatio muodostuu käytännössä ensisijaiseksi asiointikanavaksi ryhmille, joilla ei ole siihen todellisia valmiuksia.
- Vastuun lisääminen asiakkaille voi johtaa eriarvoisuuteen, jos sitä ei sidota asiakkaan todellisiin voimavaroihin ja toimintakykyyn.
- Kuljetusjärjestelyt ja niihin liittyvät kustannukset voivat muodostua merkittäväksi yhdenvertaisuutta heikentäväksi tekijäksi.
- Henkilöstön kuormitus ja jaksaminen muodostavat riskin muutoksen onnistumiselle ja palvelujen turvallisuudelle.
- Perus- ja kuntoutuspalvelujen heikentyminen voi pitkällä aikavälillä lisätä raskaampien ja kalliimpien palvelujen tarvetta.
- Digipalvelut ja rakenteelliset muutokset eivät saa heikentää inhimillistä kohtaamista, turvallisuutta tai itsemääräämisoikeutta.
- Palveluympäristön ja palveluverkon periaatteet jäävät osin liian yleiselle tasolle.
- Mielenterveys- ja päihdepalvelujen riittävä resursointi ei näy muutosohjelmassa niiden vaikutuksiin nähden.
- Lausunto ei ollut täysin yksimielinen (eriävä mielipide koskien lähipalveluyksiköitä).

Kehittämisehdotuksia

- Muutosohjelmaan tulee sisällyttää systemaattinen vaikutusarviointi ikäihmisiin ja vammaisiin henkilöihin ennen keskeisiä päätöksiä (yhdenvertaisuus, saavutettavuus, turvallisuus, itsemääräämisoikeus).
- Lähipalvelujen ja kotiin vietävien palvelujen riittävyys ja saavutettavuus tulee turvata koko hyvinvointialueella, myös harvaan asutuilla alueilla.
- Digipalvelujen rinnalle on varmistettava vaihtoehtoiset asiointitavat ja riittävä digituen saatavuus yhteistyössä kuntien ja järjestöjen kanssa.
- Vastuun lisääminen asiakkaille tulee aina perustaa yksilölliseen arvioon toimintakyvystä ja voimavaroista; palveluohjauksen ja tuetun asioinnin roolia tulee vahvistaa.
- Ennaltaehkäisy, kuntoutus ja toimintakyvyn tuki on varmistettava konkreettisina toimenpiteinä, resursointina ja seurantana.
- Hoidon ja hoivan jatkuvuus tulee turvata paikallistuntemukseen ja pysyviin hoitosuhteisiin pohjautuen.
- Monituottajamallissa tulee vahvistaa omaishoitoa ja perhehoitoa sekä tarkastella niiden edellytyksiä ja korvaustasoja.
- Kuljetuspalvelut on tarkasteltava osana koko palveluketjua ja turvattava asiointiliikenne ikäihmisille ja vammaisille koko alueella.
- Työkykyjohtamisen tulee painottua ennaltaehkäisevään malliin, erityisesti kuormittavissa palveluissa.
- Henkilöstön henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen tulee panostaa organisaatiota läpileikkaavasti.
- Ensihoidon ja pelastuspalvelujen resursseja ei tule heikentää; VPK- ja sopimuspalokuntien rooli on turvattava.
- Saattohoidon saatavuus ja laatu on varmistettava koko hyvinvointialueella, myös yksinäisten potilaiden osalta.
- Viestinnässä on selkeytettävä päätöksenteon roolit, vaiheet ja valtuuston asema.
- Palveluverkon vaihtoehtoja ja kustannus-vaikuttavuutta tulee tarkastella monipuolisesti, myös varautumisen näkökulmasta.

Yhteenveto työikäisten asioiden valiokunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Valiokunta tunnistaa muutosohjelman keskeiset tavoitteet ja pitää tärkeänä, että ohjelma ohjaa ennakoivaan ja ennaltaehkäisevään työhön työikäisen väestön hyvinvoinnin ja sairastavuuden vähentämiseksi.
- Ennaltaehkäisevän toiminnan, varhaisen tuen, terveystietoisuuden ja omatoimisuuden vahvistamista pidetään oikeasuuntaisena.
- Yhteistyön vahvistamista kuntien ja kolmannen sektorin kanssa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseksi pidetään tarpeellisena.

Kriittisiä huomioita

- Muutosohjelman palvelukuvaus on liian yleisellä tasolla: ei käy riittävästi ilmi, mitä palveluja on saatavilla alueittain ja paikallisesti.
- Palvelujen toteuttamistavat (toimipisteet, liikkuvat palvelut, etäpalvelut, kotiin vietävät palvelut) ja niiden tosiasiallinen saatavuus jäävät epäselviksi.
- Henkilöstön sairauspoissaolot ovat poikkeuksellisen korkealla tasolla, eikä muutosohjelman mittaristo ohjaa riittävästi työhyvinvoinnin ja työkyvyn parantamiseen.
- Työterveyshuollon piiriin kuulumattomien työikäisten sote-palvelujen saatavuus ja palveluketjut eivät ole riittävästi kuvattuja.
- Muutosohjelmassa ei riittävän selkeästi osoiteta, miten ennakoivaa ja ennaltaehkäisevää työtä käytännössä vahvistetaan.

Kehittämissuhteita

- Muutosohjelmaan tulee sisällyttää selkeä ja konkreettinen palvelukuvaus, jossa esitetään mitä palveluja tuotetaan missäkin, millä toteuttamistavalla (toimipiste, liikkuva, etä-, kotiin vietävät) ja kuinka usein palvelut ovat tosiasiallisesti saatavilla.
- Henkilöstön työhyvinvoinnin kehittämistä tulee ohjata vahvemalla ja vaikuttavammalla mittaristolla, jossa QWL- ja eNPS-mittareiden lisäksi käytetään työkykyindeksiä sekä sairauspoissaolot/HTV-mittaria.
- Muutosohjelmaan tulee kirjata selkeät ja realistiset vuosittaiset tavoitteet sairauspoissaolojen vähentämiseksi (esim. -3 % / vuosi).
- Työterveyshuollon ulkopuolella oleville työikäisille tulee kuvata alueelliset ja paikalliset sote-palveluketjut, varmistaa palvelujen saatavuus ja saavutettavuus sekä kannustaa alueellisten sotepalvelujen käyttöön.
- Ennaltaehkäisevää työtä ja terveyden ja hyvinvoinnin ohjausta tulee lisätä kaikissa hyvinvointialueen palveluissa.
- Yhteistyötä kuntien ja kolmannen sektorin kanssa tulee vahvistaa ennakoivan ja ennaltaehkäisevän työn toteuttamisessa.

Yhteenveto lasten, nuorten ja lapsiperheiden valiokunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelmaa pidetään kokonaisuutena relevanttina ja pääosin myönteisenä lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin näkökulmasta.
- Varhaisen tuen ja ennaltaehkäisyn painotusta pidetään erittäin tärkeänä ja oikeasuuntaisena.
- Neuvola–perheneuvola–kouluterveydenhuolto -jatkumo nähdään keskeisenä rakenteena, jota tulee vahvistaa.
- Matalan kynnyksen palvelut (kotipalvelu, perhetyö, perhesosiaalityö) tunnustetaan toimiviksi ja keskeisiksi kehittämiskohteiksi.
- Monialainen yhteistyö varhaiskasvatuksen, koulujen ja järjestöjen kanssa nähdään tehokkaana keinona tavoittaa lapset ja nuoret arjessa.

- Osallisuuden vahvistaminen, erityisesti nuorten kuuleminen, on hyvin huomioitu ohjelmassa.
- Oma lääkäri / omahoitaja -mallia pidetään erittäin tärkeänä hoidon jatkuvuuden, viestinnän ja turvallisuuden kannalta.
- Lastensuojelun perhehoidon ja oman sijaishuollon vahvistamista pidetään pitkäjänteisesti kustannustehokkaana ratkaisuna.
- Kumppanuuksien (kunnat, järjestöt, yritykset) merkitys vaikuttavuuden lisäämisessä tunnustetaan.

Kriittisiä huomioita

- Muutosohjelman tilannekuva koetaan sekavaksi eikä se muodosta selkeää, strategiaan ja toimenpiteisiin kytkeytyvää kokonaisuutta.
- Lasten, nuorten ja perheiden näkökulma ei nouse tilannekuvassa riittävän selkeästi esiin, vaikka heidän merkityksensä korostuu pienten ikäluokkien vuoksi.
- Digipalvelujen "digi ensin" -periaate voi lisätä lasten ja nuorten eriarvoisuutta, jos perheillä ei ole riittäviä digivalmiuksia tai laitteita.
- Digipalveluja ei saa käyttää kasvokkaisen kohtaamisen korvaajana.
- Palvelujen keskittäminen sisältää riskin alueellisen epätasa-arvon lisääntymisestä, ellei kotiin vietäviä ja liikkuvia palveluja vahvisteta.
- Lähipalvelujen asema jää ohjelmassa tulkinnanvaraiseksi.
- Palvelujen saavutettavuudesta, viestinnästä ja palvelulupauksesta ei saa riittävän selkeää kuvaa.
- Henkilöstöä koskevat kirjaukset jäävät yleiselle tasolle, eikä työntekijäkokemuksen, kuormituksen ja lähijohtamisen merkitys näy riittävästi.
- Muutosohjelma jää osin liian tulkinnanvaraiseksi toimeenpanon, mittarien ja talousohjauksen osalta.

Kehittämisehdotuksia

- Tilannekuvaa tulee selkeyttää ja kytkeä tiiviimmin strategiaan tavoitteisiin ja toimenpidekokonaisuuksiin, erityisesti lasten, nuorten ja perheiden näkökulmasta.
- Varhaisen tuen palvelut (neuvola, perheneuvola, kouluterveydenhuolto) tulee turvata riittävällä resursoinnilla koko Kainuussa.
- Matalan kynnyksen mielenterveys- ja päihdepalveluja on kehitettävä ja niiden saavutettavuudesta viestittävä paremmin.
- Digipalvelujen rinnalle on varmistettava saavutettavat vaihtoehdot palvelut, ja digipalvelujen kehittämisessä on huomioitava perheiden erilaiset valmiudet.
- Palvelumuotoiluun ja digipalvelujen markkinointiin tulee panostaa.
- Kotiin vietäviä ja liikkuvia palveluja on vahvistettava, jotta palvelujen saavutettavuus toteutuu tasapuolisesti.
- Oma lääkäri / omahoitaja -malli tulee ottaa nopeasti käyttöön erityisesti paljon tukea tarvitseville perheille.
- Alueellinen yhdenvertaisuus tulee nostaa selkeämmin strategiseksi tavoitteeksi, ei vain keinoksi.
- Henkilöstön osalta tulee vahvistaa työntekijäkokemusta, kuormituksen ja mitoituksen hallintaa, osaamisen kehittämistä sekä lähiesihenkilötyötä ja työkykyjohtamista.
- Muutosohjelmaan tulee liittää selkeä palvelulupaus, priorisointiperiaatteet, toimeenpanosuunnitelma ja mittarit (ml. talousarvion yhteyteen).
- Ohjelman rinnalle esitetään laadittavaksi tarkennettu palveluverkkosuunnitelma sekä lapsi- ja perhevaikutusten arviointi.
- Hyvinvointialueen johtamismallia tulee arvioida toimeenpanon ja vaikuttavuuden varmistamiseksi.

6. Kuntien ja Kainuun liiton lausunnot

Kuntien lausunnoissa muutosohjelman strateginen lähtökohta saa laajaa tukea: Kainuun väestökehitys, ikääntyminen, harva asutus ja elinvoiman merkitys on tunnustettu hyvin, ja ohjelman painotuksia ennaltaehkäisyyn, varhaiseen tukeen, kotiin vietäviin palveluihin sekä yhteistyöhön pidetään lähtökohtaisesti oikeansuuntaisina. Kunnat korostavat yhteistyötä hyvinvointialueen, kuntien ja muiden toimijoiden välillä sekä tiedolla johtamisen ja ennakkovaikutusten arvioinnin merkitystä kestäväälle päätöksenteolle.

Muutosohjelmaa pidetään tärkeänä välineenä palvelujen turvaamiseksi ja hyvinvointialueen toimintakyvyn vahvistamiseksi.

Samalla kuntien lausunnoissa nousee huoli siitä, että muutosohjelma jää liian yleiselle tasolle palvelujen konkreettisen toteutuksen, alueellisen saatavuuden ja toimeenpanon osalta. Lähipalvelujen tosiasiallinen saavutettavuus, erityisesti harvaan asutuilla ja pitkien etäisyyksien alueilla, nähdään kriittisenä kysymyksenä. Palvelujen keskittäminen ja digipalvelujen korostaminen koetaan riskinä, ellei rinnalle turvata fyysisiä palvelupisteitä, liikkuvia ja kotiin vietäviä palveluja sekä tuettua asiointia niille, joilla ei ole digivalmiuksia. Kunnat painottavat, että palvelurakenteen muutokset eivät saa heikentää alueellista yhdenvertaisuutta, arjen turvallisuutta, elinvoimaa tai työllisyyttä.

Useat kunnat esittävät, että muutosohjelmaa täydennetään selkeällä palveluverkkokuvauksella, maaseutu- ja aluevaikutusten arvioinnilla sekä ennakkolisillä asukas-, henkilöstö- ja kustannusvaikutusten tarkasteluilla ennen merkittäviä päätöksiä. Erityisesti korostetaan pelastustoimen, ensihoidon ja arjen turvallisuuden turvaamista koko Kainuussa, henkilöstön työhyvinvoinnin ja sairauspoissaolojen huomioimista sekä sitä, että lyhyen aikavälin säästöt eivät syrjäytä pitkän aikavälin elinvoima- ja kehittämistavoitteita.

Kuntien näkökulmasta muutosohjelman onnistuminen edellyttää konkreettisempaa toimeenpanoa, selkeitä mittareita ja aitoa vuoropuhelua kuntien kanssa.

Yhteenveto Hyrynsalmen kunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Hyvinvointialueen strategiassa tunnustetaan Kainuun väestökehitys, ikääntyminen ja harvaan asutun alueen erityispiirteet.
- Strategiset painopisteet (ennaltaehkäisy, varhainen tuki, kotiin vietävät palvelut ja yhdenvertaisuus) ovat lähtökohtaisesti kannatettavia ja oikeansuuntaisia.
- Strategian ydinajatus ”*Teemme työtä asukasta varten ja kehitämme palvelut kuntoon yhdessä henkilöstön kanssa*” nähdään onnistuneena ja hyvin tahtotilaa kiteyttävänä.
- Ennaltaehkäisevän toiminnan, hyvinvoinnin edistämisen ja varhaisen tuen merkitys tunnustetaan oikein erityisesti neuvola- ja opiskeluholtopalveluissa.
- Lähipalvelujen kehittäminen myös digipalveluja ja teknologiaa hyödyntäen nähdään mahdollisuutena, ja kunta on valmis kehittämissyhteistyöhön.
- Yhteistyön ja kumppanuuden vahvistaminen hyvinvoinnin, terveyden ja arjen turvallisuuden edistämiseksi on perusteltu strateginen valinta.
- Tiedolla johtamisen ja ennakkovaikutusten arvioinnin korostaminen päätöksenteossa on kannatettavaa.

Kriittisiä huomioita

- Muutosohjelman toimeenpanossa on riski alueellisen ja väestöryhmäkohtaisen eriarvoisuuden vahvistumiseen, ellei yhdenvertaisuutta arvioida systemaattisesti.
- Maaseutuvaikutuksia ei ole arvioitu riittävästi, vaikka suurin osa Kainuusta on harvaan asuttua aluetta ja erityisesti Kehys-Kainuu on haastavassa asemassa.
- Muutosohjelma painottuu liikaa lyhyen aikavälin kustannussäästöihin pitkän aikavälin kehittämisen ja elinvoiman kustannuksella.
- Ohjelma ei tunnista riittävän selkeästi Kehys-Kainuun erityishaasteita eikä niiden edellyttämiä kohdennettuja ratkaisuja.

- Sote-palvelujen kehittämisessä ei ole riittävästi huomioitu vaikutuksia kuntien elinvoimaan ja työllisyyteen.
- Palvelurakenteen toteuttamistavat ja alueellinen saatavuus jäävät liian yleiselle tasolle.
- Digitaalisten palvelujen korostaminen herättää huolta ikääntyneiden ja digitaalisesti heikommassa asemassa olevien yhdenvertaisesta palvelujen saatavuudesta.
- Muutosohjelmassa esitetyt henkilöstömittarit eivät riittävällä tavalla ohjaa työhyvinvoinnin parantamiseen, vaikka sairauspoissaolot ovat poikkeuksellisen korkealla tasolla.
- Arjen turvallisuuden osalta yhteistyötä pelastuslaitoksen kanssa ei ole kuvattu riittävän konkreettisesti.

Kehittämisehdotuksia

- Laaditaan strategialle ja muutosohjelmalle erillinen maaseutuvaikutusten arviointi, joka huomioi harvaan asuttujen alueiden erityispiirteet.
- Kuvataan palvelurakenne selkeästi alue- ja kuntakohtaisesti (toimipisteet, liikkuvat palvelut, etäpalvelut, kotiin vietävät palvelut sekä palvelujen saatavuus).
- Varmistetaan Hyrynsalmella ja muissa vastaavissa kunnissa kohtuullinen ja saavutettava pääsy perusterveydenhuollon ja kuntoutuksen lähipalveluihin.
- Vältetään asiakkaille pitkiä ja kuormittavia siirtoja sekä arvioidaan palvelujen järjestämistapoja ja asiakasmaksuja yhdenvertaisuuden näkökulmasta.
- Tunnistetaan jo tehdyt sopeutustoimet ja huomioidaan ne muutosohjelman toimeenpanossa siten, ettei samoihin kuntiin kohdistu päällekkäisiä leikkauksia.
- Tasapainotetaan lyhyen aikavälin säästötoimet ja pitkän aikavälin kehittämistavoitteet selkeästi strategiaan ja muutosohjelmaan.
- Asetetaan henkilöstöön liittyväksi strategiseksi tavoitteeksi sairauspoissaolojen laskeminen alan keskimääräiselle tasolle.
- Täydennetään mittaristoa esimerkiksi työkykyindeksillä ja sairauspoissaolot/HTV-mittarilla.
- Turvataan neuvola- ja opiskeluhuollon riittävät resurssit kaikissa kunnissa ja kehitetään työikäisten ennaltaehkäiseviä palveluketjuja myös työterveyshuollon ulkopuolella oleville.
- Kehitetään lopetettavaa kuntouttavaa työtoimintaa korvaavia palveluja hyvinvointialueen omissa palveluissa.
- Tiivistetään yhteistyötä Kainuun pelastuslaitoksen kanssa arjen turvallisuuden vahvistamiseksi.
- Varmistetaan, että digipalvelujen kehittäminen ei heikennä niiden asukkaiden asemaa, joilla ei ole riittäviä digivalmiuksia.

Yhteenveto Puolangan kunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Strategia- ja muutosohjelman lähtökohdissa on tunnistettu keskeisiä Kainuun erityispiirteitä: väestön ikärakenteen muutos, harva asutus sekä elinvoiman säilyttämisen tarve.
- Kunta pitää kannatettavina ohjelman painotuksia ennaltaehkäisyyn ja varhaiseen tukeen, palvelujen vaikuttavuuden parantamiseen sekä kotiin vietävien palveluiden ja yhdenvertaisuuden edistämiseen.
- Etä- ja hybridipalvelujen laajentaminen nähdään myönteisenä silloin, kun ne soveltuvat asiakkaan tilanteeseen.
- Ennaltaehkäisyn vahvistamista ja HYTE-työtä pidetään tärkeänä, erityisesti kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyön kautta.
- Varautumisen suunnitteluyhteistyö pelastuslaitoksen ja kuntien välillä on ollut toimivaa ja sen toivotaan jatkuvan.
- Strategia- ja muutosohjelma luo tarpeellisen kehyksen toiminnan uudistamiselle ja palvelujen kehittämiselle asiakaslähtöisempään suuntaan.

Kriittisiä huomioita

- Palvelujen tosiasiallinen saavutettavuus pitkien etäisyyksien kunnissa ei saa heikentyä; pelkkä palvelujen muodollinen saatavilla olo ei ole riittävää.
- Palvelujen keskittäminen ja lähipalvelujen heikennykset on osin suunniteltu ohjelman ulkopuolella ilman osallistavaa keskustelua kuntien ja asukkaiden kanssa.
- Merkittävä työpaikkojen ja palvelujen keskittäminen maakuntakeskukseen ei palvele ihmisten hyvinvointia eikä koko Kainuun elinvoimaa.
- Digipalveluja koskien tuodaan esiin huoli siitä, että digi ei sovellu kaikille asiakkaille, erityisesti lapsiperheille ja ikäihmisille, ellei fyysisiä palvelupisteitä ja tuettua asiointia turvata.
- Ongelmallisena pidetään, että muutosohjelmassa käytetyt väestöennusteet eivät vastaa Puolangan todellista väestökehitystä.
- Pelastustoimen osalta nostetaan esiin huoli vasteajoista sekä siitä, ettei pelastustoimi kykene saavuttamaan itse asettamiaan vasteaikoja, mikä todetaan lainvastaiseksi tilaksi.

Kehittämisehdotuksia

- Muutosohjelmaan esitetään lisättäväksi konkreettiset vähimmäistasot lähipalveluille sekä liikkuville ja kotiin vietäville palveluille, mukaan lukien palveluohjaus ja asiointiratkaisut.
- Digipalveluihin liittyen esitetään selkeää kuvausta tuetun asiointin toimintamallista, vastuista sekä kriteereistä tilanteisiin, joissa digi ei ole ensisijainen vaihtoehto.
- Ennaltaehkäisyssä ja HYTE-työssä ehdotetaan yhteistä johtamista, yhteisiä mittareita sekä selkeää työnjakoa kuntien ja hyvinvointialueen välillä.
- Talouteen ja muutostoiimiin liittyen edellytetään kattavia ennakkollisia vaikutusarvioita (asukas-, kustannus-, henkilöstö- ja aluevaikutukset) sekä kunnittain eriteltyä seurantatietoa.
- Palveluympäristön osalta pyydetään tarkempaa kuvausta Kehys-Kainuun palvelukokonaisuudesta sekä palvelulupauksista (esim. arviointi-, vaste- ja asiointiajat).
- Toimeenpanoon esitetään täsmennyksiä aikataulujen, kuulemisten ja kuntien kanssa käytävän vuoropuhelun osalta.
- Pelastustoimeen ja varautumiseen liittyen edellytetään erillistä vaikutusarviota sopimuspalokuntiin, ensivastetoimintaan ja harvaan asutun alueen suorituskykyyn sekä olemassa olevien puutteiden korjaamista.

Yhteenveto Suomussalmen kunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Kunta pitää muutosohjelman päälinjoja perusteltuina ja katsoo, että ohjelma tunnistaa realistisesti Kainuun väestökehitykseen, palvelutarpeeseen, henkilöstön saatavuuteen ja talouteen liittyvät haasteet.
- On tärkeää, että hyvinvointialue uudistaa toimintaansa ennakoivasti, jotta lakisääteiset sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen palvelut voidaan turvata Kainuussa myös tulevaisuudessa.
- Ennaltaehkäisy, varhainen tuki, digitaalisten palvelujen hyödyntäminen, palveluketjujen sujuvoittaminen sekä henkilöstön riittävyyden turvaaminen nähdään oikeansuuntaisina tavoitteina.
- Myönteisenä pidetään yhteistyön vahvistamista kuntien, järjestöjen, seurakuntien, yritysten ja muiden toimijoiden kanssa kainuulaisten hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämiseksi.
- Lausunnossa arvostetaan sitä, että muutosohjelmassa tunnistetaan laajan ja harvaan asutun alueen erityispiirteet sekä maakunnan elinvoiman ja palveluiden keskinäinen riippuvuus.
- Itsenäistä ja toimintakykyistä hyvinvointialuetta pidetään tärkeänä veto- ja pitovoimatekijänä Kainuulle ja alueen kunnille.

Kriittisiä huomioita

- Lausunnossa korostetaan huolta siitä, että palvelujen uudistaminen tai keskittäminen ei saa heikentää lähipalvelujen tosiasiallista saavutettavuutta harvaan asutuilla alueilla.
- Digitaalisten palvelujen, etävastaanottojen, kotiin vietävien ja liikkuvien palvelujen todetaan täydentävän palveluverkkoa, mutta ne eivät kaikilta osin voi korvata fyysisiä lähipalveluja.
- Erityisesti ikääntyneiden, paljon palveluja tarvitsevien, haavoittuvassa asemassa olevien sekä pitkien etäisyyksien päässä asuvien kuntalaisten palvelujen turvaaminen nostetaan kriittiseksi.
- Palvelujen heikentymisen tai merkittävän keskittämisen todetaan vaikuttavan kielteisesti arjen turvallisuuden kokemukseen, työvoiman saatavuuteen, ikääntyvän väestön asumisen edellytyksiin sekä kunnan elinvoimaan.
- Lausunnon mukaan merkittävät palveluverkon muutokset eivät voi jäädä yleisluonteisen muutosohjelman varaan ilman erillistä valmistelua ja päätöksentekoa.

Kehittämisehdotuksia

- Uudistusten toimeenpanossa edellytetään, että lähipalvelujen saavutettavuus turvataan koko Kainuussa ja että palveluverkkoa tarkastellaan kuntalaisten tosiasiallisesta saavutettavuudesta käsin.
- Palvelujen mitoituksessa esitetään huomioitavaksi väestömäärän lisäksi etäisyydet, liikenneyhteydet, väestön ikärakenne, sairastavuus, sosioekonomiset tekijät sekä kuntien elinvoimavaikutukset.
- Merkittävien palveluverkkoa koskevien muutosten osalta pidetään välttämättömänä avointa valmistelua, huolellista vaikutusten arviointia sekä erillistä kuulemista kunnille, asukkaille ja muille sidosryhmille ennen päätöksentekoa.
- Hallintolain mukaisen osallisuuden ja kuulemisen noudattamista painotetaan palveluverkkoa koskevissa erillisissä päätöksissä.
- Talouden tasapainottaminen ja palvelujen uudistaminen tulee toteuttaa siten, etteivät ne heikennä Suomussalmen ja Ylä-Kainuun mahdollisuuksia toteuttaa omia elinvoima-, väestö- ja hyvinvointitavoitteitaan.
- Kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyön merkitystä korostetaan kestävien ratkaisujen löytämiseksi, erityisesti taloudellisten, toiminnallisten ja alueellisten vaikutusten kokonaisarviointissa.

Yhteenveto Paltamon kunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelman lähtökohdissa pidetään hyvänä asukaslähtöisyyden, palveluiden kehittämisen ja henkilöstön merkityksen korostamista.
- Strategian perusajatus *"teemme työtä asukasta varten ja kehitämme palvelut kuntoon yhdessä henkilöstön kanssa"* nähdään kuntien näkemyksiä vastaavana ja kannatettavana.
- Kuntien ja hyvinvointialueen yhteistyön painottamista hyvinvoinnin edistämiseksi pidetään erittäin tärkeänä.

Kriittisiä huomioita

- Lähipalveluiden heikentyminen tai keskittäminen nähdään merkittävänä riskinä erityisesti harvaan asutulla alueella.
- Palveluympäristön uudistaminen ei saa merkitä palvelupisteverkoston supistamista tavalla, joka heikentää saavutettavuutta ja kuntalaisten arjen sujuvuutta.
- Digitaalisten palveluiden liiallinen painottaminen herättää huolta, jos ne korvaavat lähipalveluja eikä toimivat niitä täydentävinä ratkaisuin.

Kehittämisehdotuksia

- Lähipalvelut tulee turvata koko Kainuussa; erityisesti perusterveydenhuollon, ikääntyneiden palveluiden ja ennaltaehkäisevien palveluiden osalta.

- Palveluympäristöä tulee kehittää monikanavaisesti, yhdistäen digitaaliset palvelut, liikkuvat ja kotiin vietävät palvelut sekä fyysiset palvelupisteet.
- Palveluverkkoa koskevien muutosten vaikutusten arviointi tulee tehdä ennakoivasti ja avoimesti.
- Kuntien rooli strategisena kumppanina tulee tunnistaa selkeämmin ja palveluverkkoratkaisut valmistella aidossa yhteistyössä kuntien kanssa.
- Ratkaisujen tulee tukea alueen elinvoimaa, saavutettavuutta ja paikallisuutta, ei liiallista keskittämistä.

Yhteenveto Ristijärven kunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelmassa esitetty tulevaisuusvisio (*elinvoimainen ja uudistuva turvallisen arjen Kainuu*) nähdään lähtökohtaisesti oikeansuuntaisena.
- Palveluympäristön kuvaus, jossa kokonaisuus muodostuu digitaalisista, kotiin vietävistä ja lähipalveluista sekä sotekeskuksista, tunnistaa monimuotoisen palvelurakenteen tarpeen.
- Kunta tunnistaa ja korostaa, että hyvinvointialueella on merkittävä rooli kunnan elinvoiman ylläpidossa, erityisesti peruspalvelujen tuottajana.

Kriittisiä huomioita

- Peruspalvelujen säilyminen kunnassa (mm. hammashoito ja terveyskeskuspalvelut) nähdään välttämättömänä kuntalaisten arjen ja kunnan vetovoiman kannalta.
- Pitkien etäisyyksien Kainuussa palvelujen karsiminen voi heikentää kunnan houkuttelevuutta asuinpaikkana, erityisesti tilanteessa, jossa Ristijärvi on ollut muuttovoittokunta.
- Hyvinvointialueen rooli merkittävänä työllistäjänä korostuu: työpaikkojen mahdollinen väheneminen nähtäisiin uhkana kunnan elinvoimalle ja työperäiselle muutolle.
- Turvallisuuspalveluiden (palolaitos, ambulanssin lähtöpiste) säilyminen kunnassa koetaan kriittiseksi sekä omalle kunnalle että naapurikunnille.
- Palveluiden mitoituksen perusteena ei pidetä riittävänä pelkkää vakituista väestömäärää.

Kehittämisehdotuksia

- Palveluiden mitoituksessa tulee huomioida vapaa-ajan asuntojen suuri määrä, pitkät etäisyydet ja julkisen liikenteen rajallinen saatavuus.
- Peruspalvelujen tulee olla saatavilla kivijalassa kunnan alueella, eri ikä- ja erityisryhmien tarpeet huomioiden.
- Digitaalisten palvelujen roolia tulee tarkastella täydentävänä ratkaisuna, ei fyysisiä lähipalveluja korvaavana.
- Palveluratkaisujen tulee tukea kuntien elinvoimaa, turvallisuutta ja asumisen houkuttelevuutta koko Kainuun alueella, myös pienimmissä kunnissa.

Yhteenveto Kuhmon kaupungin lausunnosta

Myönteisiä huomioita

- Hyvinvointialueen strategiassa tunnistetaan väestökehitys, ikärakenteen muutos ja harvaan asutun alueen erityispiirteet, mitä pidetään tärkeänä.
- Strategiassa esiin nostetut painopisteet – ennaltaehkäisy, varhainen tuki, kotiin vietävät palvelut ja yhdenvertaisuus – nähdään lähtökohtaisesti kannatettavina ja oikeansuuntaisina.
- Ennaltaehkäisevään työhön panostamista, erityisesti neuvola- ja opiskeluhoitopalveluissa, pidetään vaikuttavana ja pitkällä aikavälillä kustannuksia hillitsevä.

- Yhteistyö ja kumppanuus hyvinvoinnin, terveyden ja turvallisuuden edistämässä kuntien, hyvinvointialueen, oppilaitosten, elinkeinoelämän ja järjestöjen kesken nähdään hyvänä strategisena valintana.
- Yhteistyön Kainuun pelastuslaitoksen kanssa koetaan toimineen hyvin ja sen toivotaan jatkuvan.

Kriittisiä huomioita

- Strategian ja muutosohjelman toimeenpanossa on riski, että käytännön ratkaisut johtavat alueelliseen tai väestöryhmäkohtaiseen eriarvoistumiseen, ellei yhdenvertaisuudesta huolehdita.
- Arviointi- ja kuntoutusyksikön toimintaan kohdistuneet aiemmat muutosesitykset nähtiin Kuhmon palvelujen kannalta merkittävänä heikennyksenä.
- Palvelurakenne ei saa muodostua epätasapainoiseksi Kuhmon ja samankokoisten kuntien välillä.
- Digitaalisten palveluiden korostuminen herättää huolta, koska osalla väestöstä, erityisesti ikääntyneistä, ei ole riittävää digiosaamista, laitteita tai yhteyksiä, mikä voi heikentää yhdenvertaisuutta.

Kehittämisehdotuksia

- Palvelurakennetta ja muutosohjelman toimeenpanoa tulee tarkastella systemaattisesti yhdenvertaisuuden näkökulmasta, huomioiden kunta- ja aluekohtaiset tarpeet.
- Kuhmon arviointi- ja kuntoutuspalvelujen palvelutason tulee olla vastaava kuin Sotkamossa ja Suomussalmella.
- Kuhmolaisille on varmistettava kohtuullinen ja saavutettava pääsy perusterveydenhuollon arviointi- ja kuntoutuspalveluihin.
- Palvelujen järjestämistapaa ja asiakasmaksuja tulee arvioida yhdenvertaisuutta edistävästi ja välttää asiakkaalle pitkiä ja kuormittavia siirtoja.
- Ennaltaehkäisevään työhön tulee ohjata riittävästi resursseja ja osaamista, ja palveluketjuissa hyödyntää kuntien ja kolmannen sektorin tarjontaa.
- Digitaalisia palveluja on kehitettävä siten, että ne täydentävät, eivätkä heikennä heikommassa asemassa olevien palvelujen saatavuutta.
- Päätöksenteossa tulee vahvistaa tiedolla johtamista, ennakkovaikutusten arviointia sekä hyödyntää henkilöstön ja kentän kokemustietoa.
- Yhteistyötä hyvinvointialueen ja kuntien välillä tulee tehdä tiiviisti ja avoimesti strategian jatkotyössä ja toimeenpanossa.

Yhteenveto Sotkamon kunnan lausunnosta

Myönteisiä havaintoja

- Muutosohjelmaa pidetään tärkeänä ja tarpeellisena välineenä, jolla turvataan lakisääteiset palvelut ja vakautetaan hyvinvointialueen talous.
- Strategian yhdeksälle tavoitteelle laadittuja toimenpidekokonaisuuksia pidetään kattavina ja rakenteellisesti perusteltuina.
- Ennaltaehkäisyyn, varhaisen tuen ja hyvinvoinnin edistämisen painotusta pidetään erittäin vaikuttavana pitkän aikavälin kustannusten hallinnan keinona, erityisesti neuvola- ja opiskeluhoitopalveluissa.
- Digitaalisten palvelujen kehittämistä pidetään perusteltuna keinona parantaa saavutettavuutta ja sujuvoittaa hoitoketjuja, kun ne tukevat asiakastyötä.
- Tiivistä yhteistyötä ja kumppanuutta kuntien, hyvinvointialueen, oppilaitosten, elinkeinoelämän ja järjestöjen välillä pidetään keskeisenä strategisena valintana.
- Yhteistyö Kainuun pelastuslaitoksen kanssa arjen turvallisuuden ja varautumisen osalta arvioidaan toimivaksi ja vaikuttavaksi.
- Tiedolla johtamisen ja ennakkovaikutusten arvioinnin korostaminen nähdään välttämättömänä kestäväälle päätöksenteolle.

Kriittisiä huomioita

- Toimenpidekokonaisuuksien vastuuttamistaso jää osin epäselväksi ja vaatii tarkentamista muutosohjelmaan tai erilliseen työsuunnitelmaan.
- Palvelurakenteen muutoksissa nähdään riski alueellisen yhdenvertaisuuden heikentymiselle, ellei kunta- ja aluekohtaisia tarpeita huomioida riittävästi.
- Arviointi- ja kuntoutuspalvelujen osalta palvelutason tulee olla Sotkamossa vähintään vastaava kuin Kuhmossa ja Suomussalmella, huomioiden Sotkamon suurempi väestö ja merkittävä matkailijamäärä.
- Digipalvelut eivät sovellu kaikille asiakkaille: erityisesti ikääntyneillä on puutteita digiosaamisessa, laitteissa ja yhteyksissä.
- Digitaalisten ratkaisujen liiallinen painottaminen voi heikentää henkilökohtaista kohtaamista ja ammatillista arviota, jos vaihtoehtoisia asiointitapoja ei turvata.
- Palvelumuutoksissa edellytetään selkeitä toimintamalleja ja taloudellisten vaikutusten arviointia ennen päätöksentekoa.

Kehittämisehdotuksia

- Toimenpidekokonaisuuksille tulee määrittää selkeä vastuuttaminen ja toimeenpanomallit, joko muutosohjelmassa tai sitä täydentävässä työsuunnitelmassa.
- Palvelurakennetta ja toimeenpanoa tulee tarkastella vahvasti yhdenvertaisuuden näkökulmasta, huomioiden väestömäärät, alueelliset erityispiirteet ja matkailun vaikutukset.
- Perusterveydenhuollon arviointi- ja kuntoutuspalveluihin on turvattava kohtuullinen ja saavutettava pääsy, ja vältettävä asiakkaalle pitkiä ja kuormittavia siirtoja.
- Ennaltaehkäisevään ja hyvinvointia ylläpitävään työhön tulee kohdentaa riittävät resurssit ja osaaminen kaikissa kunnissa.
- Palveluketjuja kehitettäessä on vahvistettava rajapintayhteistyötä kuntien, hyvinvointialueen ja kolmannen sektorin välillä siten, että vastuut ovat selkeitä ja toiminta jalkautuu arkeen.
- Digitaalisten palvelujen rinnalle on varmistettava vaihtoehtoiset asiointitavat ja riittävät henkilöresurssit yhdenvertaisuuden turvaamiseksi.
- Digiratkaisut tulee nähdä asiakastyötä tukevinä välineinä, ei itseisarvoisina korvaajina.
- Päätöksenteossa tulee systemaattisesti yhdistää tilastotieto ja henkilöstön sekä kentän kokemustieto.
- Kuntien, hyvinvointialueen ja muiden toimijoiden välinen yhdyspinta- ja yhteistyörakenne on varmistettava tiedon sujuvan kulun ja yhteisen tilannekuvan muodostamiseksi.
- Asukkaiden osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia tulee vahvistaa osana tiedolla johdettua päätöksentekoa.

Yhteenveto Kainuun liiton lausunnosta

Myönteisiä huomioita

- Muutosohjelman tilannekuva tunnistaa hyvin elinvoiman ja palveluiden keskinäisen riippuvuuden: palvelut tukevat maakunnan toimivuutta ja elinvoimaa.
- Muutosohjelman tulevaisuusvisio *“Elinvoimainen ja uudistuva turvallisen arjen Kainuu”* saa Kainuun liitolta vahvan tuen ja nähdään yhteiseksi tavoitteeksi.
- Hyvinvointialueen ja Kainuun liiton välistä yhteistyötä pidetään avoimena ja luotettavana, ja yhteistyöhön nojaavaa maakunnan kehittämistä kannatetaan.
- Digiohjelman tavoitteita pidetään merkittävänä ja hyvinvointialuetta rohkaistaan olemaan koko Suomen edelläkävijä digitaalisten palveluiden kehittäjäkumppanuuksissa.
- Kainuun erityiset vahvuudet suurteholaskennassa ja tekoälyn kehityksessä nähdään ainutlaatuisena mahdollisuutena sosiaali- ja terveyspalvelujen kehittämiseen.
- Yritysyhteistyön laajentamista kehittämishankkeissa pidetään sekä palvelujen kehittämisen että maakunnan elinvoiman kannalta myönteisenä.

- Kainuun liitto tukee Kainuun hyvinvointialueen itsehallinnon säilyttämistä ja päivystävän keskussairaalan jatkoa nykyisellä palvelutasolla.

Kriittisiä huomioita

- Tilannekuvassa todetaan vahvasti palveluiden merkitys elinvoimalle, mutta vastaavasti tulisi vielä selkeämmin todeta, että vahvaa elinvoimaa koko maakunnan alueella ei ole ilman riittäviä palveluita.
- Palveluverkon uudistamiseen liittyy riski, jos elinvoiman ja palvelujen kaksisuuntaista riippuvuutta ei huomioida riittävästi käytännön ratkaisuisissa.
- Talous- ja rahoitusosiossa esiin nostettu uhka itsehallinnon menettämisestä painottaa tarvetta onnistua muutosohjelman toimeenpanossa.

Kehittämisehdotuksia

- Muutosohjelmassa tulee palveluverkon uudistamisen yhteydessä selkeästi todeta ja huomioida periaate, että palvelut ja elinvoima edellyttävät toisiaan molempiin suuntiin.
- Hyvinvointialuetta rohkaistaan hyödyntämään ennakkoluulottomasti Kainuun vahvaa suurteholaskenta- ja tekoälyosaamista sote-palveluiden kehittämisessä.
- Digitaalisten palvelujen kehittämisessä tulee edistää kehittäjäkumppanuuksia yritysten kanssa.
- Kehittämishankkeissa yritysysteistyötä tulisi laajentaa systemaattisemmin maakunnan elinvoimaa tukevaksi.
- Muutosohjelman toimeenpanossa on tärkeää turvata Kainuun hyvinvointialueen itsehallinto sekä päivystävän keskussairaalan toiminnan jatkuminen nykytasoisena osana alueellista turvallisuutta ja elinvoimaa.